

Beleidsnota vormgeving

Concept

koffiekopjes brievenbussen folders auto's winterjassen parkeermete
winkelwagentjes computers jurken babyboxen stoelen ijskasten lok
stoelen fietsslots petten tuinbanken boekbanden trainingspakken
ringen kranen krultangen plantebakken wastafels kwartjes tafelkle
tenten thermometers leeslampen postzegels fluitketelsabri's faxer
banken briefpapier hekken afvalbakken schommels strijkijzers bierf
knijpers telefoontoestellen badjassen balpennen oorbellen gordijnen
banden straatverlichting kinderzitjes bankbiljetten motorfietsen spo
roosters kapstokken brandkast koptelefoons parkeerpaaltjes koffie
fietsen schepen radio's kranten weegschalen winkel
tafels wandelstokken wegwijzers kaasschaven ledikanten rolstoelen
zaklantaarns bureaustoelen parasols geweren verlovingsringen kran
televiesielogo's helmen racefietsen autobussen rolschaatsen tenten
geluidswallen verkeersborden horloges schoenen trambanken briefp
toestellen vazen scheerapparaten klokken hamers wasknijpers tele
broodmessen strandstoelen kassa's slaapbanken armbanden straatv
machines verrekijkers ijskasten keukenkastjes halters broodroosters
brievenbussen folders auto's winterjassen parkeermeters kinderfietsen
computers jurken babyboxen stoelen ijskasten loketten eettafels v
petten tuinbanken boekbanden trainingspakken schoolbanken zakla
tangen plantebakken wastafels kwartjes tafelkleden jalouzieën tele
meters leeslampen postzegels fluitketelsabri's faxen zonnebrillen
hekken afvalbakken schommels strijkijzers bierflesjes televisietoeste
badjassen balpennen oorbellen gordijnen telefoonboeken broodmes
kinderzitjes bankbiljetten motorfietsen spoorboekjes nietmachines v
brandkasten koptelefoons parkeerpaaltjes koffiekopjes brievenbusse
naaimachines kranten weegschalen winkelwagentjes computers jur

Boekmanstichting - Bibliotheek

Herengracht 415

1017 BP Amsterdam

telefoon: ~~24 37 36~~ / ~~24 37 37~~ / ~~24 37 38~~ / 24 37 39.

De uitleentermijn bedraagt een maand. Mits tijdig
aangevraagd is verlenging met een maand moge-
lijk, tenzij de publikatie inmiddels is besproken.

De uitleentermijn is verstreken op:

20 JULI 1992

9 JUNI 1993

14 JULI 1993

2 JAN. 1995

7 MEI 1995

11 APR. 1996

9 MEI 1996

24 SEP. 1996

12 MEI 1997

04 JUL 2007

351.854: 7.05:62(061)

Ministerie van
Welzijn,
Volksgezondheid en
Cultuur

90-486

Beleidsnota vormgeving

Concept

Directie Kunsten

Afdeling Vormgeving

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Rijswijk,
september 1990

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
1 Vormgeving en beleid.....	7
1.1 Maatschappelijke functie van vormgeving.....	8
1.2 Het beleidsinstrumentarium.....	11
1.3 Conclusies.....	15
2 Ontwikkeling van de huidige beleidsinstrumenten.....	17
2.1 Incidentele subsidies.....	18
2.2 Individuele subsidies.....	24
2.3 Geldstroom lagere overheden.....	26
2.4 Buitenlandbeleid.....	27
3 Een vormgevingsinstituut.....	31
3.1 Doelstellingen.....	32
3.2 Taken.....	33
3.3 Organisatie en financiering.....	38
3.4 Voorbereiding.....	39
3.5 Andere initiatieven.....	40
4 Financieel overzicht.....	41
5 Samenvatting.....	43
Bijlage I - De beroepsverenigingen.....	47
Bijlage II - Enkele instituten in het buitenland.....	49
Bijlage III - Geraadpleegde literatuur.....	53

Inleiding

Wie in een volkenkundig museum de pijlen, bogen, potten en messen van natuurvolkeren aandachtig bekijkt, ontdekt dat de variatie in de vormgeving groter is dan hij misschien eerst dacht. Het zijn voorwerpen waaraan hoge functionele eisen werden gesteld; voor alles moesten ze werken, ze moesten doen waarvoor ze waren gemaakt. Toch zijn er vele vormen, kleuren en versieringen te zien en de etnoloog kan aan de hand daarvan vaststellen welk volk die voorwerpen maakte.

Die mogelijkheid tot variatie is nog veel sterker aanwezig in de voorwerpen waar wij ons mee omringen. Schepen, auto's, tramhaltes, stoelen, telefoontoestellen, tijdschriften, koffiekopjes - al die attributen van onze beschaving zijn op talloze manieren vorm te geven. Naast de functionele vereisten is er door de moderne produktiemethoden een steeds groter wordend domein waar vormgevers keuzes kunnen maken in kleur, materiaal, afwerking en vorm.

Waar keuzes kunnen worden gemaakt, waar ruimte is voor expressie en variatie, daar betreden we het domein van de cultuur. Ook de keuzes die een vormgever maakt bij het modelleren van zijn produkt - of dat nu een sieraad is of een telefoontoestel - zijn een produkt van de waarden die onze samenleving zijn verband en betekenis geven. De toekomstige bezoeker van het museum van de twintigste eeuw zal het feilloos kunnen vaststellen.

Vormgeving is cultuur. Daar worden we ons steeds meer bewust van. Dat blijkt niet alleen uit de toenemende belangstelling voor vormgeving in musea en galleries, maar ook uit de steeds grotere vraag naar produkten waarvan de vormgeving aan hoge eisen voldoet. Het blijkt ook uit de toenemende samenwerking tussen producenten en vormgevers, uit de belangstelling die de pers voor dit onderwerp aan de dag legt en uit de toegenomen aantallen studenten voor de diverse studierichtingen in de vormgeving.

Als we in aanmerking nemen dat het aantal voorwerpen dat we in ons

leven gebruiken of om ons heen zien nog steeds toeneemt, wordt ook langs deze weg duidelijk dat vormgeving steeds belangrijker wordt. Vormgeving is een onlosmakelijk deel van het bestaan en dat is voor een samenleving zowel een opgave als een mogelijkheid.

De opgave: door zijn alomtegenwoordigheid bepaalt de kwaliteit van de vormgeving voor een belangrijk deel de visuele kwaliteit van de dagelijkse omgeving. Vormgevers, opdrachtgevers en anderen die bij vormgeving zijn betrokken hebben daarom een grote verantwoordelijkheid voor de vraag of het al dan niet prettig toeven is in onze samenleving. De mogelijkheid die goede vormgeving biedt is daar nauw mee verwant. Doordat vormgeving overal is, kan zij op een vanzelfsprekende, onnadrukkelijke wijze een functie vervullen in een cultureel bewustwordingsproces. Het is cultuur die op een natuurlijke manier het leven binnenvloeit.

Het is vooral om deze twee redenen dat ik er in mijn beleid naar streef de kwaliteit van de vormgeving te bevorderen en de belangstelling ervoor te stimuleren. Tevens zal ik trachten te bevorderen dat de discussie over vormgeving op een zo hoog mogelijk niveau wordt gevoerd. In deze nota zal ik een overzicht geven van het reeds bestaande beleid en zal ik uiteenzetten welke maatregelen ik nodig acht om het beleid verder uit te bouwen en de samenhang ervan te versterken.

De nota heeft vier hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk zal na een nadere begripsbepaling van vormgeving worden ingegaan op de uitgangspunten van het vormgevingsbeleid. Ook wordt een beknopt historisch overzicht van het beleid gegeven.

Het tweede hoofdstuk behandelt de ontwikkeling van de huidige beleidsinstrumenten. De incidentele subsidies en de overige beleidsinstrumenten komen hierin aan bod; ze richten zich voornamelijk op het stimuleren van de belangstelling voor vormgeving. Ook ressorteren hier enkele maatregelen onder die vormgevers kunnen ondersteunen in hun beroepspraktijk. De individuele subsidies hebben vooral op de "aanbodszijde" van vormgeving betrekking. Ze zijn er in het bijzonder op gericht de kwaliteit te verhogen.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan het op te richten instituut voor

vormgeving. De oprichting van dat instituut acht ik noodzakelijk voor de bevordering van de kwaliteit van de vormgeving, de belangstelling ervoor en de discussie erover.

De nota wordt gecompleteerd met een financieel overzicht, een samenvatting en enige bijlagen.

1 Vormgeving en beleid

Het overheidsbeleid op het terrein van vormgeving vindt zijn oorzaak in een aantal overwegingen. De belangrijkste is gelegen in de maatschappelijke functie die vormgeving vervult.

In dit hoofdstuk volgt een nadere toelichting op die functie. Tevens zal een kort overzicht worden gegeven van het huidige vormgevingsbeleid en wat daaraan voorafging.

Om te beginnen echter een nadere begripsbepaling van vormgeving. Tot vormgeving wordt in deze nota een breed scala van activiteiten gerekend. De meest voor de hand liggende indeling is er een in industriële vormgeving, grafische vormgeving, modevormgeving, ruimtelijke vormgeving en toegepaste kunst.

Bij de eerste drie disciplines ligt het accent veelal op het werken in opdracht en massaproductie; bij ruimtelijke vormgeving is er vrijwel altijd sprake van een opdracht en bij de toegepaste kunst werkt de vormgever meestal zelfstandig en produceert kleine series of unica.

Industriële vormgeving

Vormgeving van produkten die industrieel worden vervaardigd, ook wel "industrieel ontwerpen" genoemd. Het ontwerpproces vindt meestal in teamverband plaats en is onderdeel van een totaal ontwikkelings- en productieproces. Naast de verschijningsvorm spelen ook diverse andere aspecten een rol: ergonomische, materiaal-technische en economische. Vaak moet beantwoord worden aan veiligheids- en milieueisen. Voorbeelden: meubels, auto's, fietsen, straatmeubilair, telefoontoestellen, communicatie-apparatuur, bestek, gereedschap, etc.

Grafische vormgeving

Vormgeving van het platte vlak, met grafische middelen. De productie geschiedt op industriële wijze. Er is op dit terrein een ontwikkeling gaande naar het gebruik van elektronische media, ook de vormgeving van televisiebeelden is tot de grafische vormgeving te rekenen. De grafisch vormgever werkt meestal in opdracht.

Voorbeelden: affiches, boeken, folders, kranten, bewegwijzering,

tijdschriften, bankbiljetten, postzegels, etc.

Modevormgeving

Het ontwerpen van confectie en haute couture en het gebied dat daar tussenin ligt: kleine series, al dan niet industrieel vervaardigd. Belangrijk voor modevormgeving is het sterk tijdgebonden element en de daaruit voortvloeiende noodzaak om snel op de actualiteit te reageren. Voorbeelden: Kleding, schoenen, accessoires.

Ruimtelijke vormgeving

Interieurarchitectuur: het ontwerpen van interieurs van woonhuizen en bedrijfsgebouwen, theatervormgeving (decors) en tentoonstellingsvormgeving.

Toegepaste kunst

Tot de toegepaste kunst wordt het ontwerpen van produkten gerekend die niet op industriële wijze worden vervaardigd. Dit terrein van de vormgeving wordt ook wel aangeduid met benamingen als: kunstnijverheid, vrije vormgeving, gebonden kunst. Soms liggen de produkten dicht tegen de autonome beeldende kunst aan en het gebeurt regelmatig dat vormgevers die hun opleiding in glas of keramiek hebben gehad, produkten vervaardigen die tot de beeldende kunsten worden gerekend. Voorbeelden: keramiek, sieraden, accessoires, glazen voorwerpen, etc. Vaak gaat het om kleine series, niet industrieel vervaardigd.

1.1 Maatschappelijke functie van vormgeving

De maatschappelijke functie van vormgeving heeft twee aspecten: een cultureel en een economisch. Soms bestaat er een spanning tussen die twee aspecten, soms vullen ze elkaar aan. Essentieel is dat ze niet zonder elkaar kunnen; juist in het samengaan van economische en culturele aspecten ligt de karakteristieke kracht en waarde van vormgeving.

1.1.1 Cultureel aspect

Het cultureel aspect heeft vooral betrekking op het feit dat een goede vormgeving van de voorwerpen en objecten waarmee we ons omringen de kwaliteit van de samenleving verhoogt. De omgeving wordt steeds meer

door mensen bepaald en gemaakt, en in dat proces wordt een groot aantal keuzes gemaakt. Het is van cruciaal belang dat proces zo in te richten dat culturele waarden en betekenissen de ruimte krijgen die hun toekomst. Pas dan zijn de voorwaarden gunstig voor een omgeving die zich kenmerkt door een hoge visuele kwaliteit.

Een verantwoord vormgegeven omgeving zal op den duur zijn invloed op het culturele bewustzijn van de burgers niet missen. Goede vormgeving van gebruiksvoorwerpen, straatmeubilair, drukwerk en alle andere attributen waar men in het dagelijks leven mee in contact komt, is een middel om het culturele bewustzijn van de burgers te verhogen. De kennismaking met vormgeving kan op een onnadrukkelijke wijze plaatsvinden en dat biedt het belangrijke voordeel dat de cultuuroverdracht op een natuurlijke manier geschiedt, zonder dat de eigen drempelvrees of de distinctiedrang van anderen een verstorende invloed uitoefent. Vormgeving deelt dat specifieke voordeel met architectuur.

1.1.2 Economisch aspect

Behalve een cultureel heeft vormgeving ook een economisch aspect. De waarden en betekenissen die in het vormgevingsproces aan industriële produkten worden meegegeven zijn zeker niet alleen het resultaat van een artistieke afweging. Ze worden ook bepaald door de noodzaak voor die produkten een breed afzetgebied te vinden. Tussen die twee aspecten kan een spanning bestaan, maar het blijkt steeds meer dat goede vormgeving en commercieel succes samen kunnen gaan. In internationaal perspectief is goede vormgeving zelfs in toenemende mate een voorwaarde om de concurrentiestrijd vol te houden.

Dat vormgeving in Nederland onderwerp van beleid vormt van zowel het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur als dat van Economische Zaken is de erkenning van het feit dat de overheid oog heeft voor zowel de culturele als de economische aspecten van goede vormgeving.

1.1.3 Vormgeving en kunstbeleid

Binnen het vormgevingsbeleid van het ministerie van WVC zal uiteraard de nadruk liggen op de culturele dimensie van vormgeving. Het vormgevingsbeleid is een onderdeel van het kunstbeleid. In het kunstbeleid gaat het om de bevordering van culturele waarden en vormgeving biedt daar uitstekende kansen toe. Verder is de verwantschap tussen beeldende kunstenaars en vormgevers zo evident dat ook al om die reden het vormgevingsbeleid tot het kunstbeleid moet worden gerekend. Een belangrijke factor is voorts dat vormgeving zeer goed past in het streven van de overheid de afname van hoogwaardige artistieke produkten te bevorderen. Juist vormgeving, met zijn sterke binding aan de markt, biedt daar belangrijke mogelijkheden voor.

1.1.4 Betrokkenheid van het rijk

Een bijkomende reden voor het ontplooiën van een vormgevingsbeleid is de grote betrokkenheid van de overheid bij vormgeving. In het drukwerk dat de overheid verspreidt en bij de inrichting van gebouwen treedt de overheid als opdrachtgever op en zij dient dat te doen in het volle besef van haar verantwoordelijkheid in deze. Het vormgevingsbeleid zal er mede op gericht moeten zijn gunstige voorwaarden te scheppen voor de effectuering van die verantwoordelijkheid, anderzijds zal er naar middelen worden gezocht om die rol met nog meer elan te vervullen.

1.1.5 Beleidsdoelen

Als we van oordeel zijn dat beleid op het terrein van de vormgeving zinvol is, dienen we vervolgens het doel en de grenzen van dat beleid nader te bepalen. Behalve waar het rijk opdrachtgever is, is het beleid primair voorwaardenscheppend. Het beleid dient erop gericht te zijn het mogelijk te maken dat vormgeving meer aandacht krijgt, zowel bij producenten als bij consumenten. Daarnaast zal daar ondersteuning worden geboden, waar direct effect te verwachten is met betrekking tot kwaliteitsverbetering, en waarvan een voorbeeldwerking verwacht kan worden. Verder zie ik het als een belangrijke taak de gedachtenvorming

over vormgeving te stimuleren, zowel binnen als buiten het vak. Het beleid van het ministerie van WVC is er dus op gericht zodanige voorwaarden te scheppen dat de vormgevingskwaliteit van het aanbod wordt verhoogd, dat de vraag naar en belangstelling voor goed vormgegeven produkten wordt gestimuleerd en dat de discussie over het vak op een hoog niveau wordt gevoerd.

1.2 Het beleidsinstrumentarium

Het vormgevingsbeleid heeft twee jaar geleden een nieuwe start gemaakt. Met beleidsinstrumenten als de individuele en andere subsidies is getracht de vormgeving in ons land een stimulans te geven. Maar ook voor 1988 was er beleid op dit terrein; in feite is het rijk sinds de Tweede Wereldoorlog op verschillende wijzen betrokken geweest bij de vormgeving. Voordat de huidige en de toekomstige beleidsinstrumenten aan de orde komen is het nuttig die geschiedenis in zeer kort bestek de revue te laten passeren.

1.2.1 Historie

Hoewel er ook voor 1945 sprake was van incidentele steun - in 1921 bij voorbeeld werd met steun van het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en de gemeente Den Haag het Instituut voor Sier- en Nijverheidskunst (ISN) opgericht, een advies- en documentatiecentrum, dat bemiddelde bij opdrachten - kreeg de overheidsbemoeying met vormgeving pas na de oorlog een structureel karakter. De rol van het ministerie van Handel en Nijverheid - vanaf 1946 het ministerie van Economische Zaken - was daarbij een constante factor. In de export zou herrijzend Nederland een belangrijk deel van zijn inspanningen moeten steken en EZ achtte de kwaliteit van de industriële produkten daarom van groot gewicht en EZ en OKW voerden een actieve cultuur politiek ten aanzien van (industriële) vormgeving. De eerste na-oorlogse minister van OKW, Prof. dr. G. van der Leeuw verwoordde zijn opvatting als volgt: "Het is veel minder belangrijk, gezien op het grote geheel dat er goede schilders zijn, dan dat onze kopjes en schotels, onze meubels en ons beddegoed een eigen karakter en een eigen verantwoorde

vorm vertonen. Want naar schilderijen gaan wij af en toe kijken, ons glaswerk en ons aardewerk zien wij de hele dag, ons beschavingspeil wordt er beslissend door bepaald".

In 1945 werd de Commissie voor den Industrieëlen Vorm benoemd die de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en de minister van Handel en Nijverheid (vanaf 1946 de minister van EZ) adviseerde over maatregelen om te bereiken dat "het produkt van de industrie beantwoordt aan eischen van een zo groot mogelijke bruikbaarheid gepaard aan zoo zuiver en schoon mogelijke vorm", maar deze commissie heeft nauwelijks gefunctioneerd. De Stichting Centraal Adviesbureau voor de Gebonden Kunsten en de Industriële Vormgeving, een initiatief van de Vereniging van Beoefenaars der Gebonden Kunsten (GKf) heeft ook weinig succes gehad. Het bureau begon zijn activiteiten in 1947, ontving ook korte tijd enige subsidie van de ministeries van EZ en OKW, maar slaagde er niet in goede contacten met de industrie te leggen.

Duurzamer was de relatie van EZ met de Stichting Centraal Orgaan voor het Scheppend Ambacht (COSA) en het IIV, het instituut van de Stichting Industriële Vormgeving. COSA richtte zich op de kunstnijverheid. Zij stelde zich aanvankelijk ten doel de positie van ambachtskunstenaars te verbeteren door promotie en bemiddeling, later richtte de stichting zich meer op de bevordering van omgevingskunst om zich vervolgens te richten op industriële vormgeving. Het Ministerie van EZ subsidieerde COSA van 1948-1984. In 1984 stelde het ministerie van EZ zich op het standpunt dat de functie van COSA meer op het terrein van de door WVC gesubsidieerde instellingen lag en beëindigde dit ministerie de subsidiëring. Toen ook WVC geen subsidie verstrekke, heeft COSA haar activiteiten in 1984 gestaakt.

Van 1949 dateert de oprichting van de Stichting Industriële Vormgeving (SIV, later het Instituut voor Industriële Vormgeving, IIV). Het IIV heeft jarenlang een belangrijke functie gehad in de voorlichting over en de promotie van industriële vormgeving. Het instituut was een initiatief van drie werkgeversorganisaties en de ministeries van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en EZ. In 1950 ontving het IIV een startsubsidie van onder meer het ministerie van EZ. In 1953 zegde dit ministerie een subsidie voor 7 jaar toe, onder de voorwaarde dat het instituut op den duur zelf supporting zou worden. Die termijn is voortdurend bijgesteld. Vanaf 1968 ontving het IIV ook subsidies van

het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, en enige tijd zelfs van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Toen in 1975 nog geen uitzicht op voldoende financiële steun van het bedrijfsleven was besloot het ministerie van EZ de subsidiëring te beëindigen.

Na de opheffing van het IIV duurde het 10 jaar voordat er een nieuwe organisatie werd opgezet. In opdracht van de KIO (Kring Industriële Ontwerpers) en de WIO (Werkgroep Industrieel Ontwerpen, een advieslichaam van het Nederlands Werkgevers Verbond) werd in 1983 geïnventariseerd welke mogelijkheden er waren om een nieuw promotie-orgaan voor industrieel ontwerpen op te richten. Er werd een plan ontwikkeld, dat de aanleiding vormde voor nieuwe gesprekken tussen EZ en WVC. Uitkomst daarvan was dat de in 1984 opgerichte Stichting Industrieel Ontwerpen Nederland (ION) door beide ministeries werd gesubsidieerd.

De Stichting ION heeft tot doel het peil van het industrieel ontwerpen te verhogen. Het geven van voorlichting en het bevorderen van afzetmogelijkheden van goed vormgegeven producten behoort ook tot de doelstellingen. Een belangrijk promotioneel instrument van de Stichting is het verlenen van "ION-erkenningen" voor goed ontworpen producten in diverse categoriën.

De Stichting organiseert zelf tentoonstellingen, voert de redactie van het tijdschrift Industrieel Ontwerpen en onderhoudt contacten met vergelijkbare instituten in het buitenland.

Door diverse factoren heeft het ION niet de plaats kunnen innemen, die thans vanuit overwegingen van cultuurbeleid en vanuit economisch beleid gewenst zou zijn.

In 1984 kwam er tenslotte nog een nieuw beleidsinstrument tot ontwikkeling: individuele subsidies voor vormgevers, zowel voor hen die voor industriële productie werken, als ook voor hen die zich meer op de toegepaste kunst oriënteren.

Uit dit beknopte overzicht blijkt dat de rijksoverheid in het verleden op verschillende manieren serieuze belangstelling heeft getoond voor de economische en culturele betekenis van vormgeving. Er blijkt ook uit dat een samenhangend en specifiek op het vakgebied van de vormgeving gericht beleid tot dusverre niet tot stand is gekomen.

1.2.2 Huidige middelen

Het beleid op het gebied van de vormgeving laat zich op dit moment indelen in vier categorieën:

	budget 1990
1. incidentele subsidies	f 2.555.000
2. individuele subsidies	3.500.000
3. subsidies aan instellingen	950.000
4. geldstroom lagere overheden	2.000.000
	<hr/>
totaal	f 9.005.000

Tot de incidentele subsidies reken ik de steunverlening aan manifestaties, onder andere tentoonstellingen, publikaties, onderzoek en deskundigheidsbevordering. Hoofdstuk twee is aan deze beleidsinstrumenten gewijd (2.2.1).

De individuele subsidies aan beginnende en gevorderde vormgevers worden sinds enige jaren toegekend. Aanvankelijk rechtstreeks door het ministerie, vanaf 1988 door het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst. In het tweede hoofdstuk zullen deze subsidies aan de orde komen (2.2.2).

Als enige instelling wordt op dit moment door de ministeries van WVC en EZ de stichting ION gesubsidieerd, maar de steunverlening zal na 1990 niet worden gecontinueerd.

De lagere overheden ontvangen jaarlijks een bedrag dat bestemd is voor hun vormgevingsbeleid. Het beleid dat op het buitenland is gericht moet voor een groot deel nog ontwikkeld worden. De geldstroom naar de lagere overheden en het buitenlandbeleid zullen ook in het tweede hoofdstuk aan de orde komen.

1.3 Conclusies

Het beleid op het terrein van de vormgeving wordt gekenmerkt door een aantal bijzondere trekken. De eerste is dat vormgeving - meer dan andere takken van de beeldende kunst - zowel het economisch als het cultureel domein raakt. Die tweeledigheid komt in de geschiedenis van het vormgevingsbeleid duidelijk naar voren: zowel het ministerie van WVC als het ministerie van EZ zijn steeds betrokken geweest bij het beleid. Naar mijn mening weerspiegelt die betrokkenheid het belang dat zowel aan de culturele als de economische factor moet worden toegekend en ik streef ernaar het beleid op het terrein van de vormgeving in die zin voort te zetten. De gebondenheid van cultuur en economie zoals die in vormgeving tot uitdrukking komt, is naar mijn mening niet zozeer een probleem als wel een gunstige voorwaarde voor de maatschappelijk werking van het beleid.

Een ander kenmerk van de huidige situatie is de versnippering van de aandacht en middelen. De beleidsinstrumenten zijn nog onvoldoende op elkaar afgestemd en nog te weinig toegesneden op de bevordering van de beleidsdoelen die ik mij heb gesteld:

de bevordering van de kwaliteit van de vormgeving, de stimulering van de belangstelling voor vormgeving en de aanmoediging van de discussie over het vak.

In zekere mate is de versnippering het gevolg van het feit dat het vormgevingsbeleid nog betrekkelijk jong is. De omstandigheid dat er juist nu een stijgende belangstelling voor vormgeving valt te bespeuren maakt die versnippering echter des te ongewenster. Voor een deel kan de integratie van het beleidsinstrumentarium worden bevorderd door bijstelling van het bestaande instrumentarium. Hoe jong het beleid ook is, het is inmiddels wel duidelijk geworden dat verschillende instrumenten in belangrijke behoeften voorzien. Voor een ander deel echter zullen er nieuwe instrumenten moeten worden ontwikkeld. Met name dringt zich de gedachte op dat een centraal punt waar verschillende initiatieven op het gebied van informatievoorziening en promotie kunnen worden gecoördineerd een belangrijke functie in het beleid zou kunnen vervullen. In het derde hoofdstuk zal ik daar verder op in gaan.

De bevordering van de kwaliteit van de vormgeving, de stimulering van de belangstelling voor vormgeving en de aanmoediging van de discussie over het vak; ziedaar de doelstellingen van het vormgevingsbeleid. Voor de verwezenlijking van die brede doelstellingen is het van groot belang te beschikken over een breed spectrum van beleidsinstrumenten. Voor een deel is dat spectrum ingevuld. Zo zijn er diverse soorten incidentele subsidies die elk voor zich een rol spelen bij de bevordering van de belangstelling voor vormgeving en ook de discussie stimuleren. Hieronder vallen subsidies voor manifestaties, tentoonstellingen, publikaties. Doordat ze vaak ook reacties in de media en in gespecialiseerde periodieken teweeg brengen, wordt het nuttig effect van de middelen die hieraan worden besteed nog eens versterkt. Ik wil daarom in mijn beleid een belangrijke plaats aan deze incidentele subsidies blijven toekennen. Hetzelfde geldt voor de incidentele subsidies die gericht zijn op onderzoek en deskundigheidsbevordering. Ze hebben tot doel de kwaliteit van de vormgeving te bevorderen en vormen in die zin een belangrijke aanvulling op de individuele subsidies. Subsidies die tot doel hebben aankopen en opdrachten te bevorderen behoren ook tot de categorie incidentele subsidies. Ze zijn erop gericht de belangstelling voor vormgeving daadwerkelijk te stimuleren; ze zijn direct op de "afname" gericht. Tot slot de individuele subsidies. Die zijn er vooral op gericht zodanige voorwaarden te scheppen, dat er kwaliteitsprodukten kunnen ontstaan. Dit gebeurt voornamelijk door mogelijkheden te bieden aan vormgevers zich verder in hun vakgebied te verdiepen. In dit hoofdstuk zullen alle genoemde beleidsinstrumenten de revue passeren. Tenslotte wordt ook nog ingegaan op twee andere belangrijke onderdelen van het beleid: de geldstroom naar de lagere overheden en het beleid met betrekking tot het buitenland.

De incidentele subsidies zoals ze in dit hoofdstuk aan de orde komen,

zijn subsidies die rechtstreeks bij het ministerie van WVC worden aangevraagd. De Raad voor de Kunst adviseert over de aanvragen. Ik stel me voor in deze situatie in ieder geval tot en met 1992 - het einde van het huidige Kunstenplan - geen verandering te brengen. De discussie over fondsvorming, advisering en maatschappelijke respons is nog in volle gang en afhankelijk van de uitkomsten daarvan zal nader bekeken worden of de wijze van subsidieverlening en advisering blijft verlopen zoals hij nu verloopt, of dat er veranderingen zullen worden aangebracht. Tot die tijd zal het noodzakelijk zijn flexibel op de ontwikkelingen in te kunnen spelen.

2.1 Incidentele subsidies

2.1.1 Manifestaties

Manifestaties (bijvoorbeeld tentoonstellingen) op het gebied van de vormgeving kunnen er toe bijdragen dat de belangstelling voor en de discussie over vormgeving wordt gestimuleerd. Presentaties en tentoonstellingen in culturele lokaties en geselecteerde inzendingen op internationale podia kunnen er enerzijds toe bijdragen dat een groter publiek kennis kan nemen van de nieuwe tendensen en van het kwaliteitsbegrip van deskundige jury's, anderzijds stimuleren dergelijke presentaties het kwaliteitsstreven bij de producenten. Voor de diverse vakgebieden geldt dat ondersteunende maatregelen vanuit WVC verschillend moeten worden uitgewerkt. Zo zal een directe ondersteuning van de presentatie van een bedrijf op een commerciële beurs niet tot de taak van WVC behoren: commercieel belang prevaleert hier immers boven cultureel belang. Daarentegen kan, indien duidelijk is dat er een cultureel doel wordt gediend, een tentoonstelling van geselecteerde Nederlandse produkten wel door WVC ondersteund worden. Niet altijd zal de grens tussen beide belangen scherp getrokken kunnen worden; soms ook kunnen beide belangen elkaar versterken. Het is duidelijk dat hier de grenzen liggen met de verantwoordelijkheid van het Ministerie van EZ.

De subsidieregeling voor manifestaties is in 1990 behalve voor non-profit instellingen, ook voor profit organisaties opengesteld.

Deze verruiming is een logische stap op weg naar het doel verschillende soorten van manifestaties mogelijk te maken indien zij voor de vormgeving van betekenis zijn. Op deze wijze is bovendien de kring van mogelijke aanvragers van subsidie gelijk aan die bij het opdrachtenbeleid.

Ook manifestaties in het buitenland waarbij een Nederlandse organisatie is betrokken, zullen voor subsidie in aanmerking kunnen komen. Alle aanvragen worden voor advies voorgelegd aan de Raad voor de Kunst.

In de afgelopen jaren is een steeds grotere behoefte gebleken aan subsidie, die bedoeld is om de aanloopkosten van een project te dekken. Als een eerste fase, c.q. een uitgewerkt plan, gereed is, zijn er meestal wel andere sponsors te vinden. Ik stel voor het mogelijk te maken dat "ontwikkelings-subsidies" of "start-subsidies" kunnen worden aangevraagd.

2.1.2 Aankoopregeling musea

Bij de stimulering van belangstelling voor vormgeving kunnen musea een belangrijke rol spelen. In 1989 is in het kader van de aankoopregeling voor musea van moderne kunst voor het eerst een apart budget voor vormgeving vastgesteld. Er waren voor 1989 en 1990 meer aanvragen dan gehonoreerd konden worden. Het is mijn voornemen om het gereserveerde bedrag voor vormgeving te verhogen.

De regeling voldoet thans niet geheel; hieraan is een passage gewijd in mijn beleidsbrief beeldende kunstbeleid. Over een eventuele aanpassing zal de Raad voor de Kunst in 1990 advies uitbrengen.

2.1.3 Publikaties

Voor een goed verlopende en stimulerende discussie over vormgeving is het gedrukte woord en de verhelderende illustratie van groot belang. Vandaar dat ik er veel waarde aan hecht dat er in Nederland een goed tijdschrift over vormgeving verschijnt. De subsidiëring van tijdschriften verloopt nu niet geheel bevredigend; de middelen worden

naar mijn opvatting te zeer versnipperd. Ik onderzoek de mogelijkheid dat de drie vormgevings-tijdschriften die nu subsidie ontvangen zich tot één blad samenvoegen. Gezien de beperkte omvang van het taalgebied lijkt het effectiever om één goed blad te subsidiëren, dan drie elkaar deels overlappende tijdschriften.

Daarnaast is het van belang dat aandacht voor vormgeving in de media wordt gestimuleerd. Dit kan gebeuren door een gerichte voorlichting en perspresentaties. Het vormgevingsinstituut kan hierin een belangrijke functie vervullen.

2.1.4 Onderzoek

Het zal mogelijk worden direct bij mijn departement aanvragen voor subsidiëring van onderzoek in te dienen. Ik acht onderzoek van wezenlijk belang voor de ontwikkeling van het vakgebied en voor de stimulering van de discussie erover.

Die onderzoeken zullen gehonoreerd worden, die voor de ontwikkeling van het vakgebied en voor de culturele aspecten ervan van belang worden geacht. Zuiver wetenschappelijk onderzoek en marktgericht onderzoek kunnen niet door mijn departement worden bekostigd; dergelijke onderzoeken liggen op het terrein van O en W en EZ.

Een concreet voorbeeld is een onderzoek naar verspreide vormgevingscollecties (ontwerpen, boeken, objecten). Het vak van industrieel ontwerper, grafisch ontwerper of interieur-ontwerper kreeg pas na de tweede wereldoorlog vaste voet aan de grond in Nederland. De "pioniers" uit die tijd komen zo langzamerhand aan het eind van hun werkzame leven op ontwerpgebied. Een aantal van hen heeft zelf collecties, die voor toekomstige generaties van belang kunnen zijn. Een eerste inventarisatie zal tenminste de omvang moeten aangeven van de collecties en - door betrokkenheid van musea bij dit onderzoek - ook duidelijk moeten maken waar deze collecties uiteindelijk het meest op hun plaats zijn.

2.1.5 Deskundigheidsbevordering

Vormgevers dienen, net als de beoefenaars van andere professies, over

specifieke kennis en deskundigheid te beschikken. Dat is een uiterst belangrijke voorwaarde voor vormgeving van hoge kwaliteit. Voor een belangrijk gedeelte verkrijgen vormgevers hun deskundigheid in het onderwijs. De zorg voor het reguliere kunstvakonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs dat studenten tot vormgever opleidt, behoort tot de verantwoordelijkheid van de minister van Onderwijs en Wetenschappen. Over het tweede fase kunstvakonderwijs zijn tussen de ministeries van WVC en O en W afspraken gemaakt: aanvragen voor tweede fase opleidingen worden voor advies voorgelegd aan de Raad voor de Kunst. Daarmee krijgt de inhoudelijke beoordeling van de plannen meer aandacht.

Vormgevers die hun opleiding al afgerond hebben zijn vaak gebaat bij mogelijkheden tot bevordering van deskundigheid. Van belang is wel dat de confrontatie met de realiteit van de opdrachtsituatie niet wordt uitgesteld. Na een vakopleiding van 4 jaar, (voor interieurarchitecten wegens de titelbescherming 5 jaar) is in het algemeen een onmiddellijke confrontatie met de praktijk gewenst. De sociale en communicatieve vaardigheden, die in opdrachtsituaties worden geleerd zijn van minstens zo veel belang als de creativiteit en de vak-technische vaardigheden.

Praktijkervaringen kunnen leiden tot de behoefte de creativiteit verder te ontplooiën en de theoretische kennis te verdiepen. Uit de verkenningen van mijn ministerie naar wensen en behoeften van vormgevers die al een aantal jaren in de praktijk werkzaam zijn, bleek dat er een duidelijke lacune bestaat in het aanbod van faciliteiten voor deskundigheidsbevordering. Het is daarom wenselijk dat er voorzieningen worden gecreëerd waar vooraanstaande vormgevers inspiratie en nieuwe kennis kunnen opdoen. Gedacht wordt aan masterclasses, workshops en andere cursussen voor de verschillende vormgevingsdisciplines. Of dit vanuit academies en/of het vormgevingsinstituut zal worden georganiseerd of dat hiervoor een of meer aparte organisaties moeten worden opgezet, is nog de vraag. Betrokkenheid van de industrie bij deze cursussen is zeer goed voorstelbaar. Op deze wijze kunnen de voorzieningen mede functioneren als ontmoetingsmomenten tussen industrie en ontwerpers. Van groot belang voor de kwaliteit van deze voorzieningen is een goede salariëring van de gastdocenten. Wanneer men wil bereiken dat ook buitenlandse topontwerpers als gastdocent hun creativiteit

beschikbaar stellen, dienen zij beter gesalarieerd te worden dan op dit moment in het onderwijs in Nederland gebruikelijk is.

Voor de discipline van de grafische vormgeving, lijkt het vanwege haar sterke traditie, internationale naam en goede uitstroom van getalenteerden zinvol om een centre of excellence (duur maximaal 2 jaar) op te zetten dat in opzet vergelijkbaar zou kunnen zijn met het Berlage Instituut voor architecten.

2.1.6 Opdrachten

Een gericht opdrachtenbeleid kan een effectief middel zijn voor de verhoging van de kwaliteit van de vormgeving. Het opdrachtenbeleid vormgeving heeft tot doel organisaties en bedrijven te stimuleren meer aandacht te besteden aan de vormgeving van produkten - voor eigen gebruik of voor produkten die op de markt worden gebracht. In het kader van de regeling kan een instelling of producent een aanvraag indienen voor financiering van maximaal 70% van de ontwerpkosten (alleen honorarium) van een bepaald produkt. Hiermee wordt beoogd dat, meer dan anders het geval zou zijn, goede vormgevers worden betrokken bij de ontwikkeling van produkten. De effecten komen niet alleen ten goede aan het betreffende bedrijf of de instelling en de ontwerper; zij vormen een promotie van goede vormgeving in het algemeen. Het opdrachtenbeleid schept mogelijkheden de kwaliteit van het aanbod van goed vormgegeven produkten te verhogen.

Het opdrachtenbeleid heeft nog niet opgeleverd wat ervan werd verwacht. Veel aanvragen hadden betrekking op kleinschalige projecten. Bij grotere projecten is het bedrag voor vormgeving meestal een klein deel van het totale budget en in die omstandigheden ligt het aanvragen van een subsidie mede gezien de vaak lange wachttijd voor er uitsluitel is niet voor de hand.

Een periode van twee jaar is echter nog te kort om definitieve beleidswijzigingen voor te stellen. Het opdrachtenbeleid zal geleidelijk worden bijgesteld en over een aantal jaren zullen de resultaten worden onderzocht. De Raad voor de Kunst heeft het opdrachtenbeleid vormgeving geëvalueerd en brengt daarover advies uit. Inmiddels zijn over het opdrachtenbeleid wel enkele voorlopige gedachten gevormd. Zo valt te overwegen de criteria aan te scherpen.

Om te bereiken dat van de opdrachten een effectieve voorbeeldwerking uitgaat is het van belang dat de opdrachten een bijzonder karakter hebben, en dat er gunstige voorwaarden zijn voor het consumentenbereik, de eigen inbreng van de opdrachtgever, en zo mogelijk de afzet van het produkt in het buitenland.

Voorbeelden uit het buitenland (met name uit Frankrijk) en uit ons eigen verleden leren dat de overheid een stimulerende invloed uit kan oefenen op het vakgebied van de vormgeving wanneer zij de rol van opdrachtgever van in het oog lopende projecten ter hand neemt. Thans wordt door mij onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor het verstrekken van vormgevingsopdrachten vanuit mijn ministerie of met een grote betrokkenheid ervan. Zo wordt nagegaan in hoeverre er mogelijkheden zijn om in de ziekenhuis-sector opdrachten te verstrekken die door een vernieuwende vormgeving tot een belangrijke produktverbetering leiden en tevens van voldoende importantie zijn om een voorbeeldwerking te hebben. In samenwerking met een nog in te stellen adviescommissie kan een plan voor overheidsopdrachten opgesteld worden.

2.2 Individuele subsidies

Van de drieledige doelstelling van het vormgevingsbeleid - de bevordering van de kwaliteit van de vormgeving, de stimulering van de belangstelling voor vormgeving en de aanmoediging van de discussie over het vak - is het eerste deel voor de minister van Cultuur misschien wel het moeilijkst te verwezenlijken. De kwaliteit van de vormgeving hangt af van het talent, de opleiding en de inzet van de vormgevers, en de kansen die zij van producenten en fabrikanten krijgen. De minister van Cultuur heeft daar maar een beperkte invloed op. Toch kan het vormgevingsbeleid een bijdrage aan de ontwikkeling van het talent en de kennis van ontwerpers en vormgevers leveren: wanneer het hen in staat stelt zich in hun beroepspraktijk verder te ontwikkelen. Ik acht het daarom wenselijk dat voor vormgevers mogelijkheden openstaan een korte of langere periode meer ervaring op te doen, een eigen richting in te slaan, te experimenteren, te reizen en contacten te leggen, zonder dat tegelijkertijd de noodzaak aanwezig is te produceren om in het levensonderhoud te voorzien. Dergelijke faciliteiten hebben een belangrijke functie in het streven naar verhoging van de kwaliteit van de vormgeving in Nederland. In deze paragraaf een aantal overwegingen bij het beleidsinstrument dat daarvoor gecreëerd is: de individuele subsidies.

2.2.1 Subsidies en het Fonds

Individuele subsidies voor vormgevers worden sinds 1984 toegekend. Aanvankelijk geschiedde dat op advies van een commissie die de minister rechtstreeks adviseerde. In 1988 werd de uitvoering van de Regeling Individuele Subsidies ondergebracht bij de toen opgerichte Stichting Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst. De stichting heeft tot doel de in haar naam genoemde takken van kunst te bevorderen door het verstrekken van subsidies aan individuele kunstenaars.

Vormgevers kunnen bij het Fonds aanvragen indienen voor startstipendia, werkbeurzen, studiebeurzen, reisbeurzen, projectsubsidies en presentatiesubsidies. Vanuit het budget vormgeving wordt jaarlijks f 3.500.000,- aan het Fonds ter beschikking gesteld. Aan het Fonds is

een voorstel gevraagd om het instrumentarium met betrekking tot individuele subsidies te vereenvoudigen.

Individuele subsidies aan vormgevers worden ook verstrekt door het Voorzieningsfonds. Het aantal vormgevers dat van de mogelijkheden van het Voorzieningsfonds gebruik maakt, is in verhouding tot beeldende kunstenaars zeer klein. Vanuit het budget vormgeving worden geen middelen aan dit fonds verschaft.

2.2.2 Evaluatie van individuele subsidies

Naar de subsidies voor architecten en vormgevers is in 1986 een onderzoek verricht door W. Oosterbaan Martinius. In het rapport zijn een aantal aanbevelingen opgenomen die tot doel hebben de individuele subsidies meer aansluiting te laten vinden bij de specifieke eisen van de beroepspraktijk.

Een belangrijk punt is de economische positie van de vormgever. Individuele subsidies hebben, lijkt het, vooral zin als ze worden verleend aan vormgevers die ontwerp en produktie in eigen hand hebben. Het is vooralsnog de vraag of deze subsidies ook de aangewezen beleidsinstrumenten zijn als het erom gaat die vormgevers te bereiken die in de industrie werkzaam zijn. Het Fonds onderzoekt op het moment op welke wijze dat onder andere voor industrieel ontwerpers kan geschieden. De aanbevelingen van de commissie Premsela (zie Jaarverslag 1986-1987, Adviescommissie voor de toekenning van individuele subsidies aan beeldende kunstenaars, vormgevers en architecten) zullen daarbij worden betrokken.

Het Fonds is opgenomen in het Kunstenplan: per Kunstenplanperiode wordt een vierjarig beleidsplan ingediend waarover de Raad voor de Kunst adviseert. Door de Raad voor de Kunst wordt de voorbije periode geëvalueerd.

Naar de inhoudelijke effecten van de individuele subsidies is tot dusverre nog geen onderzoek verricht.

2.2.3 Budget

Geconstateerd kan worden dat thans meer dan een derde gedeelte van het

voor vormgeving bestemde budget besteed wordt aan individuele subsidies (f 3,5 miljoen). Dat betekent dat het "aanbod" wel bijzondere nadruk krijgt, terwijl er lang niet altijd garanties zijn voor een "afname" - de daadwerkelijke uitvoering van een ontwerp bijvoorbeeld, of de inschakeling van een vormgever bij een productieproces. Daarom is het noodzakelijk dat producenten nog meer dan thans het geval is doordrongen raken van de meerwaarde van een verantwoorde vormgeving en dat ze zich informeren over de mogelijkheden en het potentieel van vormgevers. Eens te meer blijkt hier de noodzaak van een geïntegreerd beleid. Ik stel mij voor dat ook wat dit betreft van het vormgevingsinstituut een stimulerend effect kan uitgaan. Om op een evenwichtige wijze ook aan de andere aspecten van het vormgevingsbeleid recht te doen, stel ik daarom een herschikking van het budget voor: een verlaging van de voor individuele subsidies bestemde gelden ten gunste van andere beleidsinstrumenten vanaf 1993 in het kader van het Kunstenplan. Dit betekent in feite meer aandacht voor de "afname", en minder voor het "aanbod".

2.3 Geldstroom lagere overheden

Aan de financiering van de Tijdelijke Bijdrage Regeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunst wordt vanuit het voor vormgeving bestemde budget f 1 miljoen bijgedragen. In de Regeling is op dit moment niet opgenomen dat deze middelen voor vormgeving bestemd zijn. De evaluatie over 1988 toont aan dat de provincies in het kader van de regeling aan vormgeving slechts incidenteel middelen hebben besteed.

De bijdrage vanuit de afdeling vormgeving aan de Financieringsregeling welzijnsovereenkomst vier grote gemeenten, ten behoeve van uitgaven op het gebied van de beeldende kunst, bedraagt eveneens f 1 miljoen. Ook in deze overeenkomst worden geen voorwaarden gesteld over het bestemmen van gelden voor vormgevers of vormgeving. Ook hier toont de evaluatie aan dat de gemeenten slechts incidenteel gelden voor vormgeving ter beschikking stellen.

Gesignaleerd moet dus worden dat de overheveling van beeldende kunstgelden aan de lagere overheden voor vormgeving tot nu toe weinig betekenis heeft gehad. Ik wil daarom zodanige maatregelen treffen dat

de f 2 miljoen toch besteed worden aan vormgeving. Voorgesteld wordt in toekomstige afspraken met de lagere overheden expliciet op te nemen dat deze gelden ook voor vormgeving worden bestemd. De discussie over het beleid met betrekking tot de afspraken met de lagere overheden over de beeldende kunst zal worden gevoerd in het kader van de evaluatie van het beeldende kunst-beleid.

2.4 Buitenlandbeleid

Vormgeving is, evenals beeldende kunst en architectuur, een terrein waar de normen internationaal worden vastgesteld. Niet alleen met betrekking tot de kwaliteit, zeker ook met betrekking tot normalisatie (standaardisatie) veiligheidsnormen, milieueisen etc. Internationale handel en de moderne media maken dat produkten snel overal ter wereld gewenst en verkrijgbaar zijn.

Het is van belang dat Nederlandse ontwerpers de kans krijgen zich internationaal te profileren, enerzijds om te bereiken dat de door hen vormgegeven produkten op de internationale markt gebracht worden, anderzijds om hen in de gelegenheid te stellen in het buitenland te werken en ervaringen op te doen. De wisselwerking tussen buitenlandse en Nederlandse ontwerpers is dan ook van groot belang en kan een stimulerende invloed hebben op de creativiteit van de vormgevers. In verband met de economische eenwording van de Europese Gemeenschap zal ik een onderzoek entameren naar de gevolgen van de Europese regelgeving voor het vormgevingsbeleid. Een aantal subsidie-instrumenten waarbij de nationale cultuur wordt bevorderd, zal wellicht moeten worden bijgesteld (zoals individuele subsidies en opdrachten voor Nederlandse vormgevers).

In EG-verband worden diverse initiatieven ontwikkeld, die de promotie van design ten doel hebben. De Europe Community Design Prize is een EG-initiatief in het kader van het "Strategisch programma voor Innovatie en Technologie Transfer" (SPRINT). De Nederlandse selectie voor deze prijs is in 1990 voorbereid door de Stichting ION. De uitwisseling van tentoonstellingen tussen landen binnen de Europese Gemeenschap zal prioriteit krijgen. Daarnaast zijn Japan en de USA van belang. Ook uit het oogpunt van cultuurbeleid is het van belang Nederlandse produkten in andere landen te laten zien en

produkten uit andere landen hier te tonen. De kwaliteiten kunnen zo beter worden beoordeeld.

Voor het organiseren van dergelijke tentoonstellingen is thans de Rijksdienst Beeldende Kunst de aangewezen instelling; in de toekomst is hiervoor ook een rol weggelegd voor het vormgevingsinstituut.

Om de kwaliteit van de Nederlandse vormgeving internationaal beter bekend te maken en ertoe bij te dragen dat erover wordt gepubliceerd, zullen buitenlandse journalisten worden uitgenodigd. Bovendien wordt onderzocht of er een markt is voor een internationaal tijdschrift over Nederlandse vormgeving en of er samenwerkingsmogelijkheden zijn met buitenlandse designbladen.

Bij het samenstellen van internationale tentoonstellingen in een cultureel circuit kan door Nederlandse musea, de RBK en door het op te richten vormgevingsinstituut een rol worden vervuld. Onderlinge afstemming is een voorwaarde om tot een effectief beleid te komen. De laatste jaren is een aantal uitgangspunten ontwikkeld voor het brengen van Nederlandse cultuur in het buitenland. Meer dan voorheen ligt thans de nadruk op de vraag van de ontvangende partij: het vrijblijvend brengen van Nederlandse cultuur wordt onvoldoende effectief geacht. Bovendien zijn effecten te verwachten indien er sprake is van reciprociteit.

Het ligt in mijn voornemen te onderzoeken of Nederlandse bedrijven en vormgevers voldoende belangstelling hebben om tijdelijk in het Design Center in Londen of New York produkten te presenteren. Veel internationale bedrijven op het gebied van woning- en kantoorinrichting presenteren daar hun produkten aan voornamelijk architecten, detailhandel, projectinrichters, etc. Gewoonlijk moet er een huurcontract voor vijf jaar worden gesloten, maar voor kleinere bedrijven en zelfstandige ontwerpers is dat niet op te brengen. Wellicht kan in samenwerking met het ministerie van EZ en plaatselijke vestigingen van de Nederlandse Kamers van Koophandel een regeling worden getroffen waarmee voor de totale huurperiode een garantie geboden wordt.

Vakbeurzen in binnen- en buitenland zijn voor de vormgeving zeer belangrijk. Een presentatie op een vakbeurs van Nederlandse produkten die geselecteerd zijn door een onafhankelijke commissie kan de kwaliteit van de vormgeving in Nederland tonen. Een dergelijke

presentatie acht ik subsidabel. Bij een toekomstige regeling zal het vormgevingsinstituut een coördinerende rol kunnen spelen. Bij wijze van experiment is de mogelijkheid opengesteld dat organisaties voorstellen kunnen doen om in aanmerking te komen voor subsidie voor beurspresentaties. De aanvragen worden voorgelegd aan de Raad voor de Kunst en komen ten laste van het budget voor manifestaties. Individuele bureaus of bedrijven kunnen niet voor een subsidie in aanmerking komen.

Op dit ogenblik vindt een inventariserend onderzoek plaats naar de vraag welke vakbeurzen voor niet-industriële vormgeving, grafische vormgeving, mode en ruimtelijke vormgeving in West-Europa voor Nederland van betekenis zijn. Eenzelfde onderzoek zal verricht moeten worden voor categorieën van produkten van industriële vormgeving. Kunstbeurzen nemen op het terrein van de vormgeving een veel minder belangrijke plaats in. Zij zijn van belang voor die categorieën van de vormgeving (toegepaste kunst en aspecten van ruimtelijke vormgeving) die nauw verbonden zijn met de beeldende kunst en die via galeries worden verkocht. Ik stel voor de regeling voor deelname van Nederlandse galeries aan internationale beurzen van beeldende kunst ook van toepassing te verklaren voor galeries, die vormgeving presenteren. Er zal vastgesteld dienen te worden welke kunstbeurzen van belang zijn voor de vormgeving. De in dit kader verleende subsidies komen ten laste van het budget bestemd voor manifestaties.

In de vorige paragrafen is het huidige instrumentarium besproken. De bevordering van de kwaliteit van het aanbod en de afname heeft daarin een plaats. De door mij gewenste samenhang en bundeling van diverse activiteiten wordt daardoor echter nog niet ten volle gerealiseerd. Bij het verder u itbouwen van het beleid is het daarom van groot belang over een centraal punt te beschikken, een punt waar informatie en promotie kan worden geconcentreerd en dat kan fungeren als een brandpunt van activiteiten op het brede gebied van de vormgeving. Zo'n instituut ontbreekt in Nederland.

Door het samenbrengen van de diverse disciplines en het uitvoeren van taken die voor elk van de terreinen gelden, ontstaat er een meerwaarde die meer is dan de som der delen.

Een dergelijk instituut komt tegemoet aan de doelstellingen van mijn beleid: het levert een bijdrage aan de kwaliteitsbevordering van de vormgeving en stimuleert de belangstelling voor vormgeving. Ik wil er daarom mede toe bijdragen dat een vormgevingsinstituut wordt opgericht, dat, net zoals dat in veel andere Europese landen het geval is, in deze behoeften voorziet. In mijn visie kan het niet anders zijn dan dat de ministeries van WVC en EZ daarvoor beide een structurele ondersteuning bieden. Hieronder wordt in hoofdlijnen beschreven hoe ik mij dit instituut voor de vormgeving voorstel, waarbij ik aantekenen dat bij de uiteindelijke realisering van het instituut de wensen van het veld worden betrokken.

Op dit ogenblik subsidieert het ministerie van WVC samen met dat van EZ nog de Stichting Industrieel Ontwerpen Nederland. De Stichting Industrieel Ontwerpen Nederland heeft taken uitgevoerd op het terrein van de industriële vormgeving. Na 1990 zal de subsidieverlening worden stopgezet.

De laatste jaren zijn vele initiatieven ontwikkeld voor tentoonstellingen in binnen- en buitenland (musea en beurzen), publikaties en documentatiebestanden. Steeds bleek dat opnieuw onderzoek (vaak over hetzelfde onderwerp) moest worden verricht, materiaal verzameld, en

opnieuw contacten met binnen- en buitenlandse instellingen moesten worden gelegd. Door het ontbreken van één organisatie waar continuïteit, samenhang en volledigheid van de informatie gewaarborgd was, is veel kennis en materiaal versnipperd, ontoegankelijk gebleven en verloren gegaan. Mede hierdoor kan geen samenhangend beeld van de vormgeving in Nederland worden gepresenteerd. Bovendien krijgt het buitenland een versnipperd en verwarrend beeld van de vormgeving in Nederland; het zijn steeds weer andere organisaties die op ongecoördineerde wijze buitenlandse instellingen benaderen. Omgekeerd kunnen Nederlandse en buitenlandse organisaties en instellingen zich niet tot één instelling richten met hun vragen.

In de meeste West-Europese landen bestaan al langer door de overheden opgerichte en grotendeels ook gefinancierde instituten die fungeren als centrale coördinerende organisaties met een promotietaak (zie Bijlage II). Het is gebleken dat ze voor eigen land en voor het buitenland een belangrijke rol vervullen bij de kwaliteitsverhoging van produkten en de promotie van het vakgebied. Steeds weer blijkt dat de concentratie van verschillende activiteiten positief werkt en dat er veel bereikt kan worden. In Nederland bestaat in het veld en bij andere belangstellenden zeker ook behoefte aan een grotere coördinatie tussen de diverse vormgevingsdisciplines en aan een centraal informatiepunt. De oprichting van de Stichting Dutch Form en de steeds nauwere samenwerking tussen de beroepsverenigingen getuigen daarvan.

3.1 Doelstellingen

De doelstellingen van een instituut dat in de beschreven lacunes kan voorzien kunnen als volgt worden geformuleerd:

- de bevordering van de vormgevingskwaliteit van produkten
- het wekken van belangstelling voor en vergroten van kennis over vormgeving
- de bevordering van de gedachtenvorming op het gebied van de vormgeving

Het inhoudelijke terrein van het instituut is veel breder dan de industriële vormgeving; het omvat ook grafische vormgeving, mode

vormgeving, ruimtelijke vormgeving en toegepaste kunst.

Het instituut zal meer moeten zijn dan een service-instelling; het is de bedoeling dat het instituut in zijn promotie- en selectiebeleid duidelijk stelling neemt. Het instituut zal zich niet bezig houden met de verstrekking van subsidies; daarmee zou een onafhankelijke relatie ten opzichte van het veld bemoeilijkt worden. Oprichting van een dergelijk instituut betekent concentratie van activiteiten, maar het sluit andere initiatieven en ondersteuning daarvan door WVC niet uit. Het instituut richt zich niet exclusief op één doelgroep. Naast groepen die nauw bij vormgeving betrokken zijn (vormgevers, opdrachtgevers, producenten, distributeurs, beleidmakers) zal ook het algemene publiek en de media aangesproken moeten worden.

In het instituut zal de vormgeving in Nederland centraal staan; de activiteiten zullen ook op buitenlandse doelgroepen worden gericht. In dit verband wordt gewezen op de richtlijnen die gelden voor de EG-partners na 1992: hiermee zal rekening worden gehouden voor de nadere invulling van de taken.

Ter realisering van de doelstellingen heeft het instituut de volgende hoofdtaken: informatie, promotie, advisering, stimulering, en een podiumfunctie.

3.2 Taken

3.2.1 Informatie

De informatieverstrekking geschiedt op verschillende manieren. Zeer belangrijk is een goed ingericht documentatiecentrum, waarin alle mogelijke informatie over het vakgebied toegankelijk wordt gemaakt. Het centrum kan bestaan uit een bibliotheek met de relevante boeken en tijdschriften en een mediatheek met foto's, afbeeldingen, dia's, films, videobanden, beeldplaat en op andere wijze verkregen beelden. De functie van informatiecentrum zal zich in de praktijk moeten ontwikkelen en is mede afhankelijk van de vraag. Het centrum zal ook documentatie moeten aanleggen en informatie moeten verzamelen over vormgevers, ontwerpers en producenten, instellingen in binnen- en buitenland die activiteiten ontwikkelen op vormgevingsterrein,

prijsvragen, beurzen en subsidieregelingen.

Door middel van het uitgeven of doen uitgeven van publikaties zal eveneens uitvoering worden gegeven aan de informatie-taak. Te denken valt aan een tijdschrift, jaarboeken, catalogi, publikaties over specifieke vakinhoudelijke onderwerpen, brochures, etcetera. Om de middelen en inspanningen niet onnodig te versnipperen moet onderzocht worden welke mogelijkheden er zijn om tot één tijdschrift op het terrein van de vormgeving te komen. Dat tijdschrift kan een combinatie zijn van verschillende vormgevingsbladen die thans worden uitgegeven en door mijn ministerie worden gesubsidieerd. Van belang is dat een dergelijk blad ook een Engelse vertaling bevat, of dat er een Engelse editie wordt uitgebracht. In het voorjaar van 1990 vindt er een onderzoek plaats naar de potentiële markt voor een engelstalig tijdschrift.

De taak van het instituut wordt ook vervuld door het samenstellen en presenteren van tentoonstellingen: in eigen ruimte, in andere instellingen, door het instituut zelf samengesteld of van anderen overgenomen. Voorwaarde is steeds wel dat de selectie door onafhankelijke deskundigen geschiedt.

Het is niet de bedoeling dat het instituut een eigen collectie gaat opbouwen. De meest aangewezen plaatsen daarvoor zijn de musea. In Nederland verzamelen verschillende musea en de Rijksdienst Beeldende Kunst (RBK) op het terrein van de vormgeving. Op de weg van het instituut ligt het meer de musea te stimuleren. Op dit ogenblik wordt gewerkt aan een inventarisatie, gecoördineerd door de RBK, van alle affiches die in Nederlandse openbare verzamelingen aanwezig zijn. Een voorstel om te komen tot een overzicht van privé-collecties van ontwerpers is in voorbereiding. Bij dergelijke inventariserende onderzoeken is in de toekomst een rol voor het vormgevingsinstituut weggelegd.

In het expositieprogramma zal het accent nu eens op de informatie, dan weer op de promotie kunnen liggen, maar in de praktijk zullen de meeste exposities zowel een informerende als een promotionele werking hebben.

Bij deze activiteiten is steun van het bedrijfsleven van groot belang; het aantal mogelijke activiteiten wordt dan aanzienlijk vergroot. Voor het instituut dient de beslissing tot deelname steeds gelegen te zijn in een eigen afweging. Factoren die een keuze bepalen

zijn onder meer: de ontvankelijkheid voor Nederlandse vormgeving, de mogelijkheden om belangstelling te wekken, de mogelijkheid tot profilering van Nederlandse produkten en de wijze waarop aan de presentatie een vervolg gegeven kan worden. Hiermee wordt aangesloten op het buitenlandbeleid van WVC, zoals onder andere is vastgelegd in de notitie Meerjarig Beleidskader Bilaterale Betrekkingen met het Buitenland.

3.2.2 Promotie

Meer dan informatie houdt promotie een actieve benadering van de markt in. Bij promotie gaat het om het aan de man brengen van de produkten of ideeën. Daarbij is het belang van de vormgever, de ontwerper, of de producent duidelijker dan bij de activiteiten die nog met informatie kunnen worden aangeduid. Onder promotie versta ik overigens niet de bevordering van een bedrijfsbelang; de promotionele activiteiten van het instituut zullen steeds op de vormgeving in het algemeen en de vormgeving in Nederland in het bijzonder gericht moeten zijn.

De media zijn daarbij van groot gewicht. Niet alleen door de publikatie van eigen tijdschriften kan de belangstelling voor het vakgebied worden gewekt. Van even groot belang is het benaderen van bladen die op een breder publiek zijn gericht en de televisie. Een actief en gericht voorlichtingsbeleid is daarom nodig, ook ten aanzien van het buitenland. Het ligt ook op de weg van het instituut te stimuleren dat er produkties worden gerealiseerd op dit terrein. De deskundige inbreng van het instituut kan daarbij een belangrijke ondersteunende functie hebben.

Essentieel voor de vormgeving in Nederland is het bevorderen van een internationaal deskundigenverkeer. Het instituut zal programma's voor buitenlandse gasten moeten samenstellen en behulpzaam zijn bij het leggen van contacten.

Te overwegen is voorts de instelling - onder auspiciën van het instituut - van prijzen en prijsvragen. Zoals Nederlandse en buitenlandse voorbeelden laten zien, kan van een prijs een sterk promotioneel effect uitgaan, zeker als er een speciale tentoonstelling aan wordt verbonden.

In de afgelopen jaren is gebleken dat erkenningen voor industriële produkten zoals die door de stichting ION zijn verleend, een promotioneel effect hebben. Erkenningen en prijzen zoals de "ION-erkenning", en in het buitenland "die gute Form", "Compasso d'Oro", "British Design Award", "de Gouden Spoel" en "European Design Award" zijn van belang om, vooral binnen de vakwereld, aandacht te vragen voor het goede ontwerp. Betrokkenheid en ondersteuning van het instituut bij door branche-organisaties of anderen ingestelde prijzen en erkenningen is mogelijk, mits dit binnen de doelstellingen van het instituut blijft.

Er kan voorts gedacht worden aan een winkel waar produkten die een binnen- of buitenlandse erkenning hebben gekregen te koop zijn. Eveneens zou een gespecialiseerde boekwinkel in het instituut (los van de financiering en organisatie van het instituut) een functie kunnen vervullen.

3.2.3 Een prijs

De waarde die aan goede vormgeving gehecht moet worden kan een duidelijk accent verkrijgen door het toekennen van een prestigieuze, tweejaarlijkse prijs, uit te reiken aan een vooraanstaand Nederlands vormgever. Voor de erkenning van het vakgebied als zelfstandige discipline kan zo'n prijs een stimulerend effect hebben. De prijs zou moeten worden verleend aan een vormgever die blijk heeft gegeven van bijzondere verdiensten voor het vakgebied; het zal meer een erkenning van reeds bewezen kwaliteiten zijn dan een aanmoedigingsprijs. Te overwegen valt om de prijs elke keer op een ander terrein van de vormgeving toe te kennen.

Om tot uitdrukking te brengen dat de overheid veel waarde hecht aan goede vormgeving, zal het bedrag van de prijs door mijn ministerie ter beschikking worden gesteld. Te denken valt aan een stichting die de prijs uitreikt en voor het bedrag van de prijs een subsidie ontvangt. Een onafhankelijke jury zal een voordracht doen voor de kandidaat. Het vormgevingsinstituut kan bij de prijs een rol spelen. Om het effect van de prijs te versterken kan in het instituut een tentoonstelling worden ingericht - of andere activiteiten worden ondernomen - waarin het werk van de bekroonde vormgever centraal staat.

3.2.4 Advisering

Bij instellingen, overheden en bedrijven bestaat vaak onvoldoende zicht op het in Nederland aanwezige potentieel van vormgevers. Onafhankelijke advisering aan producenten en opdrachtgevers kan ertoe bijdragen dat de geschikte ontwerpers gevonden worden. De advisering zal zich niet richten op de bedrijfskundige en technische problemen van de produktie.

De recent door EZ opgerichte en gefinancierde regionale Innovatie Centra (IC's) geven adviezen op het gebied van produktontwikkeling. Deze IC's zullen meer dan tot nu toe in hun advisering ook aandacht besteden aan het belang van vormgeving. Het vormgevingsinstituut zou hierin ondersteuning kunnen bieden. Bij de advisering geldt in sterke mate dat de concentratie van informatie en kennis op één plek efficiënter werkt dan een spreiding over diverse lokaties. Voor de meeste lagere overheden is het niet mogelijk zelf de benodigde kennis en mankracht in huis te hebben op het zo gevarieerde vormgevings-terrein. Het is bij alle advisering van het grootste belang dat er slagvaardig en snel kan worden gewerkt. Er dient dan ook een duidelijke en zo eenvoudig mogelijk structuur opgezet te worden. Adviezen zullen bij voorkeur direct door een van de deskundige medewerkers moeten worden gegeven. Wanneer het een meer complex probleem betreft, moet overwogen worden om de tijd die een bepaalde limiet overschrijdt, in rekening te brengen.

Het instituut kan door de in huis geconcentreerde kennis bepaalde opdrachten stimuleren. Het instituut zal niet zelf als opdrachtgever optreden, maar door bekendheid te geven aan succesvolle opdrachten, door medewerking te verlenen aan prijsvragen en meervoudige opdrachten kan het instituut trachten anderen daartoe te brengen. Het instituut kan voorts "witte plekken" en mogelijke nieuwe werkterreinen voor vormgevers en ontwerpers signaleren.

3.2.5 Podiumfunctie

Het instituut heeft een belangrijke taak bij de bevordering van deskundigheid van vormgevers en vertegenwoordigers van instellingen en

het bedrijfsleven. Die functie zal het instituut vervullen door middel van lezingen, symposia en zomercursussen. Het instituut zal zo een podium bieden waar vormgevers en het bedrijfsleven elkaar kunnen ontmoeten. Signalering van wat er in het buitenland gebeurt is noodzakelijk: het uitnodigen van gastsprekers uit het buitenland zal tot de taak van het instituut behoren.

Samenwerking en afstemming met onderwijsinstellingen, beroepsverenigingen en branche-organisaties zal de kwaliteit alleen maar bevorderen en zal in veel gevallen een kostenbesparend effect hebben. Op het gebied van de vormgeving is nauwelijks sprake van een onderzoekstraditie. Het instituut zal in de positie verkeren dat het kan overzien of en op welke vakgebieden onderzoek noodzakelijk is. Deze onderzoeken kunnen betrekking hebben op de vakterreinen zelf of ander onderzoek, dat van belang is voor de ontwikkeling van het vakgebied. In overleg met universiteiten, academies en onderzoeksinstituten kan het instituut of zelf onderzoek verrichten of dit initiëren en coördineren.

Voor wetenschappelijk en historisch onderzoek blijven de universiteiten de meest aangewezen instellingen. Onderzoek dat verricht wordt ten dienste van de produktontwikkeling ligt op het terrein van het bedrijf dat een dergelijk onderzoek wenselijk acht.

3.3 Organisatie en financiering

Over de organisatie van het instituut kunnen hier slechts enkele globale opmerkingen worden gemaakt. Het is aan degenen die straks invulling gaan geven aan mijn beleidsvoornemens om een organisatie voor te stellen die recht doet aan de doelstellingen.

De organisatie zal in elk geval een duidelijke structuur moeten hebben; buitenstaanders moeten snel weten waar ze moeten zijn. Verder zal uiteraard voor elk van de vakdisciplines deskundigheid in de organisatie aanwezig moeten zijn.

Voor de bestuurlijke structuur zal gebruik gemaakt worden van de algemene richtlijnen die gelden voor de kunst-instellingen, die door WVC in het kader van het Kunstenplan structureel worden gesubsidieerd. De stichtingsvorm heeft mijn voorkeur.

Omdat vormgeving zowel culturele als ook economische aspecten heeft is de betrokkenheid van de minister van EZ bij het beleid en de

de betrokkenheid van de minister van EZ bij het beleid en de activiteiten van het instituut een voorwaarde. Daarbij wordt gerekend op een substantiële bijdrage van de gemeente waarbinnen het instituut wordt gevestigd. Afhankelijkheid van belanghebbende bedrijven of beroepsgroepen draagt het gevaar in zich dat het instituut zich niet onafhankelijk kan opstellen - en dat moet vermeden worden. Bij de verdere uitwerking van de plannen zal de minister van EZ betrokken worden; daar waar belangen samengaan moet het beleid van beide ministeries zo veel mogelijk op elkaar worden afgestemd.

Gelet op het grote belang dat ik hecht aan de oprichting van het instituut en aan een verantwoorde exploitatie acht ik het noodzakelijk dat er verschuivingen binnen het voor vormgeving bestemde budget plaatsvinden. Deze verschuivingen mogen echter niet van dien aard zijn dat er naast het instituut door mij nauwelijks initiatieven kunnen worden ondersteund.

Mocht bij nadere uitwerking blijken dat meer middelen noodzakelijk zijn om mijn beleid gestalte te geven, dan ben ik van mening dat dit in het kader van het Kunstenplan 1993-1996 dient te gebeuren.

3.4 Voorbereiding

De concrete invulling van de plannen zal plaatsvinden in samenspraak met betrokkenen uit het veld: bestaande organisaties, beroepsverenigingen, en anderen. Uiteraard zal ik bij de verdere uitwerking van de plannen het advies van de Raad voor de Kunst over de in deze nota geformuleerde voornemens betrekken.

Ter voorbereiding van de oprichting van het instituut zal een stuurgroep worden ingesteld met onafhankelijke deskundigen en vertegenwoordigers van de ministeries van WVC en EZ. In deze stuurgroep zullen geen vertegenwoordigers van bestaande organisaties worden opgenomen; evenmin zullen bestaande organisaties als geheel geïntegreerd worden in het nieuwe instituut.

De stuurgroep zal een opdracht formuleren voor een projectcoördinator. De laatste zal, met inschakeling van werkgroepen waarvan de leden deskundig zijn op specifieke terreinen, voorstellen doen voor het

beleidsplan, de invulling van de taken, een bestuurlijke organisatie en een interne organisatie, de begroting en een voorstel op welke termijn en met welke middelen het instituut kan worden gerealiseerd. Een fasering van de uitvoerende taken ligt voor de hand. Het streven is erop gericht om in 1991 bestuurlijk een begin te maken met het vormgevingsinstituut; in hetzelfde jaar kan een organisatorische vorm worden voorgesteld en een raam-begroting voor de volgende jaren worden opgesteld. De keuze voor een vestigingsplaats zal zo mogelijk in 1991 eveneens zijn beslag moeten krijgen.

3.5 Andere initiatieven

Hoe veelomvattend het werk van het instituut ook zal zijn, het is zeker niet mijn bedoeling alle beleid op het terrein van de vormgeving binnen het instituut te concentreren. De individuele subsidies zullen ook in de toekomst onder het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst ressorteren en voor verschillende vormen van incidentele subsidies zal het mogelijk blijven een aanvraag bij mijn ministerie in te dienen.

Er is op dit ogenblik in Eindhoven een plan voor het vestigen van het European Design Centre. Dit beoogt een kennis- en informatiecentrum te zijn voor de industrie en te fungeren als ontmoetingsplaats van vraag en aanbod.

De in 1989 opgerichte Stichting Dutch Form richt zich op de promotie van produkten die tot de niet-industriële vormgeving behoren en de Stichting organiseert onder andere tentoonstellingen.

VI Financieel overzicht

meerjarenraming

	<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>
Individuele subsidies	3.500	3.500	3.500
Opdrachten	650	650	650
Manifestaties	900	900	900
Tijdschriften/publicaties	200	300	300
Deskundigheidsbevordering/ onderzoek	300	400	400
Bijzondere onderwijsvoor- zieningen 1)	-	-	-
Overige uitgaven	255	283	283
Vormgevingsprijs	-	50	50
Aankopen	250	500	500
Instellingen 2)	950	1.430	1.430
Geldstroom lagere overheden	2.000	2.000	2.000
	<u>9.005</u>	<u>10.013</u>	<u>10.013</u>

De bedragen zijn opgegeven in f x 1000.

In 1993 zal een nieuw Kunstenplan van start gaan. Tot en met 1992 gaan de cijfers die hier gepresenteerd worden uit van gelijkblijvend budget. Het Kunstenplan vanaf 1993 zal het kader vormen waarbinnen afwegingen zullen worden gemaakt.

- 1) Bijzondere onderwijsvoorzieningen zijn te vergelijken met Ateliers 63, de Jan van Eyck Academie en het Keramisch Werkcentrum.
- 2) De verhoging van het budget voor instellingen betreft onder andere voorbereidingskosten voor het vormgevingsinstituut.

Samenvatting

Vormgeving bepaalt voor een groot deel de visuele kwaliteit van onze dagelijkse leefomgeving. Ik acht het daarom een wezenlijk onderdeel van het cultuurbeleid om op verschillende niveaus de aandacht voor vormgeving te stimuleren. De bevordering van de kwaliteit van de vormgeving, de stimulering van de belangstelling voor vormgeving en de aanmoediging van de discussie over het vak zijn de doelen die ik me in het vormgevingsbeleid stel.

Voor een belangrijk deel heeft vormgeving betrekking op industriële producten. Die hebben culturele en economische aspecten; mijn verantwoordelijkheid heeft betrekking op de culturele aspecten, de aspecten die de vormgevingskwaliteit betreffen. De andere aspecten liggen voornamelijk op het beleidsterrein van de minister van Economische Zaken. In deze nota worden de grenzen van het culturele beleid met betrekking tot vormgeving aangegeven.

In dit beleid zijn diverse beleidsinstrumenten erop gericht bij een breed publiek belangstelling voor vormgeving te wekken en de discussie te stimuleren: incidentele subsidies ten behoeve van manifestaties, publikaties, tijdschriften, de aankoopregeling musea moderne kunst. Het beleid ten aanzien van individuele subsidies beoogt vormgevers in staat te stellen hun kwaliteiten verder te ontwikkelen. Het beleid op deze terreinen zal worden voortgezet. Het beleid ten aanzien van deskundigheidsbevordering beoogt het vakmanschap en de artistieke kwaliteiten van vormgevers te stimuleren. Het opdrachtenbeleid is erop gericht de kwaliteit van de vormgeving te verhogen door bij opdrachtgevers en producenten de aandacht voor vormgeving te stimuleren.

Ten aanzien van de Tijdelijke Bijdrage Regeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunst en de Regeling Welzijnsovereenkomst vier grote gemeenten, wordt voorgesteld in de toekomstige regelingen op te nemen dat deze gelden ook voor vormgeving worden bestemd.

Voor de verdere ontwikkeling van het beleid is het noodzakelijk te voorzien in een infrastructuur waarin de diverse vormgevings-

disciplines met enige continuïteit onder de aandacht worden gebracht. Op die wijze kan worden voorkomen dat diverse belangwekkende initiatieven en projecten incidenten blijven, zonder samenhang en continuïteit. Mijn eerste prioriteit is dan ook om in deze leemte te voorzien door de oprichting van een vormgevingsinstituut, waarin aandacht wordt gegeven aan de verschillende aspecten van vormgeving. Het instituut zal een informerende en promotionele taak vervullen en fungeren als podium voor de diverse disciplines. Het zal een centraal aanspreekpunt zijn voor binnen- en buitenland.

Tot 1993 komt de verhoging van het budget vooral ten goede aan de beleidsinstrumenten die gericht zijn op de afname en distributie. Na 1993, wanneer blijkt dat voor het vormgevingsinstituut meer middelen nodig zijn, zal binnen het vormgevingsbudget en zo nodig binnen het Kunstenplan 1993 - 1996 een verschuiving van middelen voorgesteld worden.

In mijn optiek zal het instituut medegefinancierd worden door het ministerie van EZ en de gemeente waar het instituut gevestigd wordt.

Bijlagen

Bijlage I

De beroepsverenigingen

De belangen van vormgevers worden door de volgende beroepsverenigingen behartigd:

1. K.I.O.: Kring Industriële Ontwerpers. De KIO heeft ca. 500 leden; er zijn in Nederland ca. 1300 industrieel ontwerpers werkzaam, zelfstandig, als partner in een maatschap of in dienst van een bedrijf.

2. N.V.K.: Nederlandse Vakgroep Keramisten, ca. 250 leden

3. V.E.S.: Vereniging van Vormgevers en Sieraadontwerpers, ca. 50 leden.

4. b.N.O.: Beroepsvereniging Nederlandse Ontwerpers (grafische en ruimtelijke vormgevers), voorheen G.V.N. De bNO bestaat uit twee afdelingen, de Afdeling Individuele Leden (850 leden werkzaam als eenmansbedrijf of binnen een samenwerkingsverband) en de Afdeling Ontwerpbureaus (50 leden). Het totale aantal grafische en ruimtelijke ontwerpers is naar schatting 3000.

5. B.N.I.: Beroepsvereniging van Nederlandse Interieurarchitecten. Er zijn in Nederland ca. 750 wettelijk geregistreerde interieurarchitecten, waarvan ruim 50% lid is van de BNI. Ongeveer 250 leden zijn werkzaam als eenmansbedrijf of hebben een interieurarchitectenbureau.

6. K.I.V.I.: Koninklijk Instituut van Ingenieurs, waarvan ook ontwerpers lid kunnen zijn.

Bovenstaande organisaties, behalve de KIO en het KIVI, zijn aangesloten bij de Federatie van Kunstenaarsverenigingen. Bij een aantal activiteiten van de Federatie is de KIO wel betrokken. Met de beroepsverenigingen (behalve het KIVI) onderhoudt WVC regelmatig contact. Periodiek in het in 1989 gestarte structurele vormgeversoverleg over de algemene beleidskwesties en incidenteel met de diverse beroepsgroepen over concrete plannen, die hetzij van de beroepsverenigingen, hetzij van WVC afkomstig kunnen zijn.

Bijlage II

Enkele instituten in het buitenland

1. Verenigd Koninkrijk.

The Design Council is in 1944 opgericht en is gevestigd in Londen.

Doelstelling: "to promote by all practicable means the improvement of design in de products of British industry".

Het ministerie van Handel en Industrie benoemt de leden van de raad en financiert de activiteiten die door de raad worden ontwikkeld. Alle activiteiten zijn geconcentreerd in één instituut.

Verder zijn er Design Councils voor Schotland, Wales, Noord Ierland en "dependances": Midlands Office en North West Office.

Taken:

- dienstverlening aan industrie en handel
- adviezen aan industrie, bemiddeling bij het vinden van ontwerpers
- selectie van produkten
- promotie van produkten
- prijsvragen en beurzen
- presentaties op beurzen, koopgidsen, design label
- educatie (o.a. naar onderwijs, stage plaatsen, cursussen)
- publikaties
- tentoonstellingen
- persvoorlichting

De raad bestaat uit 28 leden en 7 adviseurs. De staf bevat 288 volledige functies en 87 deeltijdfuncties (1986/87). Het boekjaar 1 april 1986 tot en met 31 maart 1987 geeft het volgende beeld:

inkomsten uit overheidsgeld,		
ministerie, handel en industrie	ca.	£ 5.788.000,--
inkomsten uit activiteiten	ca.	£ 11.197.000,--
		<hr/>
totaal		£ 16.985.000,--

Uitgaven - inclusief reserve		
opbouw van	£ 1.412.000,--	£ 16.985.000,--

In 1988 en 1989 heeft de regering de overheidsbijdrage verlaagd. Exacte gegevens waren tijdens het schrijven van deze nota nog niet beschikbaar.

2. Duitse Bondsrepubliek

Design Center Stuttgart. In de Bondsrepubliek is niet één centraal instituut; de deelstaten voeren een eigen beleid op vormgevingsgebied. Een vooraanstaande rol wordt vervuld door het Design Center Stuttgart in de deelstaat Baden-Württemberg. Het instituut komt voort uit de collectie "voorbeelden voor de industrie" die in 1850 is begonnen. Inmiddels is deze historische collectie in het Landes-Museum van Baden-Württemberg ondergebracht, en heeft het Design Center de taak goed design te bevorderen. Het centrum wordt gefinancierd door het

ministerie van Economische Zaken van Baden-Württemberg.

Taken:

- uitreiking van jaarlijkse prijzen
- tentoonstellingen (o.a. eindexamenwerk academies)
- publikaties
- adviezen en service verlening (aan producenten en ontwerpers)
- promotie jonge ontwerpers
- promotie bedrijven met design-beleid
- bibliotheek/informatiecentrum

Het Design Center heeft 14 stafleden, waarvan 5 ontwerpers/wetenschappers. De huisvesting, de salarissen en overhead worden rechtstreeks door het ministerie betaald; voor activiteiten is DM 1.400.000,- beschikbaar (1988).

3. België

I.I.C.B. Een instituut dat zich richt op één branche is het Instituut voor textiel en confectie van België, in Brussel. Dit is in het kader van het Belgische Textielplan (1980) opgericht ter herstructurering van de door de regering als "nationale sector" aangemerkte textiel- en confectiesector. Het textielplan bestaat uit een financieel luik, dienstenluik en een sociaal luik.

Het "dienstenluik" ging in 1983 van start en is geheel toevertrouwd aan het I.T.C.B., dat verantwoordelijk is voor:

1. Commerciële acties
2. Research en Development, produktiviteitsverbetering en arbeidsorganisatie
3. Opleiding en bijscholing

De commerciële acties worden onderverdeeld in mode en design, met als activiteiten: organisatie en de uitreiking van de Gouden Spoel (wedstrijd voor ontwerpers), design wedstrijden, informatiedagen voor de industrie, computerprojecten, en promotie (tijdschriften, aanwezigheid op beurzen in binnen en buitenland, verstrekken van labels voor geselecteerde mode, promotie van lingerie, televisieprogramma's).

Bovendien worden marketingstudies verricht.

De activiteiten hebben tot doel het imago van de Belgische confectie te versterken in binnen en buitenland. Bij de meeste activiteiten wordt een financiële tegemoetkoming van de fabrikanten zelf gevraagd; in de regel is 60% overheidsgeld en komt 40% van de fabrikant.

In 1980 werd voor het "dienstenluik" (toevertrouwd aan het I.T.C.B.) 5,7 miljard BF vastgesteld, voor vijf jaar. Daarna is de looptijd verlengd en is het volgende schema vastgesteld:

1986: 900 miljoen BF

1987: 800 miljoen BF

1988: 700 miljoen BF

1989: 570 miljoen BF

In 1988 waren ca. 30 mensen werkzaam bij het I.T.C.B., waarvan de helft administratief. Er zijn twee afdelingen, een economische en een creatieve afdeling. De kosten voor de organisatie van de "Gouden Spoel" zijn ca. 4 miljoen BF.

4. Spanje

Barcelona Design Centre. Het BDC werd in 1973 opgericht.

Doel: "training, research and information dealing with industrial design with the purpose of raising the level of design of capital goods and consumer products in the country and to contribute in this way to a better quality of life both in matters of a cultural and socio-economic nature on a purely non-profit basis". Sinds 1973 heeft het BDC ca. 45 tentoonstellingen in binnen- en buitenland georganiseerd over onder andere op de terreinen industrieel, grafisch, textiel- en mode vormgeving.

In 1987 heeft BDC een nationale prijs voor industriële vormgeving ingesteld, in samenwerking met het ministerie voor Industrie. Deze wordt uitgereikt door de Spaanse Koning. In 1979 kreeg het centrum een adviserende taak voor bedrijven.

In het centrum is een CAD/CAM-computercentrum gevestigd ten behoeve van onderwijs en deskundigheidsbevordering aan ontwerpers.

Het aantal stafleden bedraagt 30. Financiering: regering van Catalonië en het ministerie van Industrie en Energie (Madrid).

5. Denemarken

Dansk Design Center. Het DDC is gvestigd in Kopenhagen en is in 1987 opgericht door de 1977 ingestelde "Dansk Designraad".

Het bestuur van de Designraad is ook verantwoordelijk voor de onafhankelijke Stichting DDC. In 1988 werd het DDC de status van technologisch instituut toegekend, hetgeen gevolgen heeft voor de financiële en wettelijke positie van het DDC.

Het DDC wordt door het ministerie van Industrie gesubsidieerd; de omzet in 1988 bedroeg 12 miljoen DK.

De designraad heeft 40 medewerkers. Het doel van het DDC is "to promote good industrial design and to bridge the gap between the world of industry and the design profession".

De activiteiten omvatten:

1. informatiecentrum (dienstverlening)
2. design-management adviezen
3. educatie
4. publikaties
5. pers en publiciteits-activiteiten
6. tentoonstellingen (ook voor buitenland)
7. design wedstrijden
8. uitreiking Deense design prijzen
9. internationale samenwerking met betrekking tot Scandinavische Design Raad, Europese Design zaken.

Bijlage III

Geraadpleegde literatuur

1. Nota's, notities, rapporten van WVC

Discussienota A. Een mogelijk toekomstig beleid ten aanzien van de beeldende kunst, juni 1983. (Kamerstuk 17994, nr. 3)

Discussienota B. Een toekomstig beleid ten aanzien van beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst, uitgaande van de beschikbare middelen, juni 1983. (Kamerstuk 17994, nr. 4)

Notitie Cultuurbeleid, mei 1985. (Kamerstuk 18990, nr. 2)

Subsidies voor architecten en vormgevers nader bekeken, W. Oosterbaan Martinius. Rijswijk, april 1986.

Brief over het kunstbeleid, 27 maart 1987.

Plan voor het kunstbeleid 1988-1992, 9 oktober 1987. (Kamerstuk 20263, nr. 2)

Evaluatie van het beleid van de Minister van WVC op het gebied van de beeldende kunsten, bouwkunst en vormgeving in het tijdvak 1984 t/m 1987. September 1988. (Kamerstuk 20800, Hoofdstuk 16, nr. 19)

Evaluatie van het beleid van de Minister van WVC op het gebied van de beeldende kunsten, bouwkunst en vormgeving in het jaar 1988, mei 1990.

Cultuur zonder grenzen. Notitie inzake de internationale culturele samenwerking van de Minister van WVC. 25 augustus 1988. (Kamerstuk 20530, nr. 2)

Rijksbegroting 1985 (Kamerstuk 18600), 1986 (Kamerstuk 19200), 1987 (Kamerstuk 19700), 1988 (Kamerstuk 20200), 1989 (Kamerstuk 20800), 1990 (Kamerstuk 21300), Hoofdstuk XVI.

2. Adviezen van de Raad voor de Kunst

Nota beleid vormgeving, BK 85.193/2, 20 februari 1985.

Verruimd Opdrachtenbeleid Vormgeving, BK 87.504/35, 18 november 1987.

Verruimd Opdrachtenbeleid Vormgeving, april 1990.

Beleid Theatervormgeving, BK 86.1825/, 14 juli 1986.

Criteria en beleid Marktverruiming, BK 86.1609/2, 12 juni 1986.

Manifestaties/Publikaties. Advies 1982 - nr. BK-81-1220/8
advies 1989 - nr. WMP-89-2298/2

3. Publikaties van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen

Vormgevingsbeleid, 15 november 1984.

Vormgevingsbeleid, 15 juli 1985.

Ontwerp voor infrastructuur, april 1988.

4. Jaarverslagen e.d.

Jaarverslag van de adviescommissie voor de toekenning van individuele subsidies aan beeldende kunstenaars, vormgevers en architecten 1986-1987. Rijswijk 1988.

Stipendia 1986-1987. Werken op het gebied van de fotografie, industriële vormgeving en landschapsarchitectuur van kunstenaars die in de periode 1 juli 1986 - 1 oktober 1987 een individuele subsidie ontvingen van het ministerie van WVC. Amsterdam, 1988.

Individuele subsidies maart 1988- maart 1989, Stichting Fonds voor de beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst. Amsterdam september 1989.

anderfietsen schepen radio's naaimachines kranten weegschalen
eettafels wandelstokken wegwijzers kaasschaven ledikanten rol
olbanken zaklantaarns bureaustoelen parasols geweren verlovings
jalouzieën televisielogo's helmen racefietsen autobussen rolschaat
nebrillen geluidswallen verkeersborden horloges schoenen tram
s televisietoestellen vazen scheerapparaten klokken hamers was
efoonboeken broodmessen strandstoelen kassa's slaapbanken arm
ekjes nietmachines verrekijkers ijskasten keukenkastjes halters bro
jes brievenbussen folders auto's winterjassen parkeermeters kind
entjes computers jurken babyboxen stoelen ijskasten loketten ee
ssloten petten tuinbanken boekbanden trainingspakken schoolban
altangen plantebakken wastafels kwartjes tafelkleden jalouzieën
mometers leeslampen postzegels fluitketelsabri's faxen zonnebri
er hekken afvalbakken schommels strijkijzers bierflesjes televisie
toestellen badjassen balpennen oorbellen gordijnen telefoonboeke
hting kinderzitjes bankbiljetten motorfietsen spoorboekjes niet
pstokken brandkasten koptelefoons parkeerpaaltjes koffiekopjes br
epen radio's naaimachines kranten weegschalen winkelwagentjes
delstokken wegwijzers kaasschaven ledikanten rolstoelen fietslote
rns bureaustoelen parasols geweren verlovingsringen kranen krul
elogo's helmen racefietsen autobussen rolschaatsen tenten therm
uidswallen verkeersborden horloges schoenen trambanken briefpap
vazen scheerapparaten klokken hamers wasknijpers telefoontoes
strandstoelen kassa's slaapbanken armbanden straatverlichting
kijkers ijskasten keukenkastjes halters broodroosters kapstokken
lders auto's winterjassen parkeermeters kinderfietsen schepen ra
babyboxen stoelen ijskasten loketten eettafels wandelstokken wa

De publikatie is
schriftelijk of
telefonisch te bestellen
bij Distributiecentrum (DOP)
Postbus 20014
2500 EA Den Haag
tel. 070-3789885
onder vermelding van het
afleveradres en
ISBN 90 346 2335 1
(prijs f 10,- per exemplaar)

Vormgeving:
Arlette Brouwers

Fotografie:
Michel Boesveld

Productie:
Centrale Directie
Voorlichting,
Documentatie en
Bibliotheek
van het
ministerie van
Welzijn,
Volksgezondheid en
Cultuur

W V C

Beleidsnota vormgeving

Alles heeft een vorm en die vorm wordt steeds belangrijker. Niet alleen omdat er steeds meer dingen worden gemaakt, maar ook omdat de moderne produktiemethoden een grote variatie in vormen mogelijk maken. Goede vormgeving, doordacht en esthetisch verantwoord, is van groot belang voor de visuele kwaliteit van onze samenleving. Het is cultuur die op een natuurlijke manier het leven binnenvloeit. Het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur wil daarom meer aandacht aan vormgeving geven.

Bevordering van de kwaliteit van de vormgeving, stimulering van de belangstelling en aanmoediging van de discussie over het vak. Dat zijn de doelstellingen van het vormgevingsbeleid. Deze nota maakt duidelijk hoe WVC die doelen wil verwezenlijken.

Het bestaande beleid wordt gehandhaafd maar er worden nieuwe beleidsinstrumenten aan toegevoegd. De belangrijkste vernieuwing is de oprichting van een vormgevingsinstituut. Het zal voor uiteenlopende activiteiten op vormgevingsgebied een onderdak bieden.